

2-TOM, 2-SON

ONA TILINI FANINI O`QITISHNING UMUMDIDAKTIK VA O`ZIGA XOS
PRINSIPLARI

Alixanova Sarvinozxon Shuxratxon qizi

Samarqand kasb hunar maktabi

Annotatsiya: O`quvchilarning o`zaro hamkorligi asosida dars samaradorligini oshirishi, mustaqil fikrlash, fikr-mulohaza yuritish, munosabat bildirish ko`nikmasini shakllantirish, ya`ni interfaol tushunchasini yuzaga keltirishi kerak. Bu usulda o`quvchi o`zi faol ishtirok etgan holda, yakka juftlikda, guruhlarda muammo va savollarga javob topishga harakat qiladi, fikrlaydi, baholaydi, yozadi, so`zga chiqadi, dalil hamda asoslar orqali qo`yilgan masalani yoritib berishga harakat qiladi. Bu esa o`quvchilarning xotirasida uzoq saqlanadi. Yangi mavzuni o`zlashtirishda tanqidiy, tahliliy yondosha oladi. O`qituvchi faqat yorug` ko`rsatuvchi, kuzatuvchi vazifasini bajaradi, xolos.

Kalit so`zlar: ona tili, ta`lim, prinsip, tarbiyaviy, “O`qitish prinsipi”, fonetika, leksika.

Modomiki, maktab ta`limida ona tili eng asosiy va etakchi o`quv fanlardan ekan, oily ta`limning bakalavr tizimida “Ona tili o`qitish metodikasi” ham huddi shunday mavqega ega.

KIRISH Ta`lim prinsiplari jamiyatimizning maktab oldiga qo`ygan talablaridan kelib chiqadi. Shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uning ijodiy imkoniyatlarini kengaytirish, o`qitish prinsiplarini amalda qo`llash bilan chambarchas bog`langan. O`qitish prinsipi nima? “Prinsip” lotincha so`z bo`lib, asos, qoida, talab singari ma`nolarni ifodalaydi.

“O`qitish prinsipi” deganda dars samaradorligini ta`minlash, qoidalar tushuniladi. O`qituvchi ta`lim ishini tashkil etar ekan, ana shu qoida va talablardan kelib chiqadi va ular o`rtasidagi uzviy bo`g`liqlikni ta`minlagan holda amalda tadbiiq etish orqali ko`zlangan maqsadga erishadi.

Ta`lim jarayonida darsni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishda o`quvchi va o`qituvchi faoliyatiga qo`yiladigan talablar, didaktik qoidalar ta`lim prinsiplaridir. Mazkur prinsiplar har bir o`quv predmetida o`ziga xos tatbiq etiladi.

Ta`limning tarbiyaviyligi prinsipi.

2-TOM, 2-SON

Ta'limning tarbiyaviyligi prinsipi yosh avlodni har tomonlama kamolotga etkazishni nazarda tutadi. Ona tilini o'rganish jarayonida o'quvchilarga milliy g'oya, ona Vatanga sadoqat, tabiatga muhabbat, kishilarga hurmat, ehtirom, yaxshilik, adolatli bo'lish kabi ijobiy xususiyatlar singdiriladi.

Ona tili darslarida yoshlarni tarbiyalash yo'llari ko'p:

- har bir mavzu va bo'limning ta'limiy imkoniyatlarini to'la ishga solish;
- tanlangan matnlarning o'rganilayotgan til hodisasiga va sharqona tarbiya yunalishlariga to'la moslashtirish;
- darslikda berilayotgan ma'rifiy matnlar ham tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishini ta'minlash shular jumlasidandir.

Ona tilini o'qitishda ta'lim, tarbiya va rivojlantirishning uyg'unligi prinsipi. Maktabda o'quvchilar ona tilining fonetikasi, leksikasi va grammatikasi yuzasidan o'ta zarur bo'lgan ilmiy bilimlar silsilasi bilan qurollantiriladi. Ular ona tili imlosi, talaffo'zi, yozma nutqda tinish belgilarni to'g'ri ishlatish yuzasidan zarur ko'nikma va malakalar bilan taminlanadi. Ayni vaqtda ona tili mashg'ulotlari o'quvchi shaxsini tarbiyalash va uni rivojlantirish vositasi hamdir.

Ona tilini o'qitishda ilmiylik va tushunarlilik prinsipi. Ta'limning ilmiyligini va bolalar uchun tushunarli bo'lishi prinsiplari o'zaro bog'langan, bir-birini to'ldiradigan didaktik kategoriyalardir.

Ona tilini o'qitishda sistemativiylik va izchillik prinsipi. Ma'lumki, ona tili o'quv predmeti sifatida ma'lum sistemadan iborat. Bu sistema o'zbek tilining fonetik, leksik, grammatik, tomonlarini o'z ichiga oladi. Ana shu til tizimini tashkil qilgan unsurlarning har bir o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lishi bilan bir qatorda, ular bir-biri bilan uzviy va chambarchas bog'langan. Maktabda tilning fonetikasini o'rganmasdan uning grammatikasini o'rganish mumkin emasligi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Fonetika va grafikani etarli darajada o'zlashtirgan o'quvchigina leksikani puxta o'zlashtiradi. Leksika puxta o'rganilgach, so'z turkumlarini o'rganish osonlashadi. Shuning uchun til hodisalarini o'zaro uzviy aloqadorlikda o'rganish uning samaradorligini ta'minlovchi asosiy vosita sanaladi.

Ta'limda izchillik prinsipi sistemalilik prinsipi bilan uzviy bog'lanan. Kishining kundalik faoliyatida ham, o'quv ishlarida ham mustaqillik muntazamlilik bo'lishi shart. Akademik I.T. Pavlov: "Ishning boshlanishidayoq o'zingizni fan asoslarini izchil egallashga o'rgating. Fanning eng yuksak cho'qqilarini egallashdan oldin uning ibtidosini o'rganing. Oldingilarini o'zlashtirmasdan turib, keyingilarini o'rganishga utmang", -deb o'quvchilarga maslahat beradi.

2-TOM, 2-SON

Ona tilini o'qitishda nazariyani amaliyot bilan bog'lash prinsipi. Ona tili o'qitishda nazariyani amaliyotga bog'lash daganda o'quvchilardan tildan egallayotgan ilmiy-nazariy bilimlarini amalda qo'llashini ta'minlash, ularni mustaqil turmush uchun zarur bo'lgan amaliy ko'nikmalar bilan qurollantirishni tushunamiz. Nazariyani amaliyotga bog'lash ona tilini o'qitishni foydali maqsadlarga burish. Urganilayotgan til hodisalarini o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishga buysundirish, til ta'limini hayot bilan, kundalik turmush bilan, odamlarning mehnat faoliyati bilan bog'lash demakdir.

Ona tili o'qitishning o'ziga xos prinsiplari.

Tilshunoslik fanida o'rganiladigan bilimlarning asoslari, ularning o'ziga xos xususiyatlari batafsil bayon etiladi.

Tilda nimani qanday, qancha, o'rganish, o'zlashtiriladigan bilimlar hajmi va mazmuni kabi masalalar bilan metodika fani shug'ullanadi.

XULOSA

Demak, til o'qitishning metodik prinsiplari ham tilshunoslik, ham uslubshunoslikning o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra belgilanadi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirish

Ijodiy tafakkur, ijodiy izlanish mustaqil fikrlash orqali rivojlanadi.

Natijada:

- o'quvchidagi noma'lum bo'lgan til hodisalarini bilish jarayoni faollashadi;
- egallangan bilimlarning puxtaligi va qiziqarliligi ta'minlanadi.
- Til materillarini qilishga qiziqish ortadi.

Demak, tafakkurni o'stirish til mashg'ulotlarida til hodisalarini kuzatish, takrorlash, tasnif qilish, umumlashtirish, uxlash vositalardan eng qulayini to'g'ri tanlay olish ko'nikmalarini shakllantirish asosida yuzaga keladi.

Til ta'limi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri nutq madaniyatini rivojlantirishdir. Nutqning ifodaliligi va ta'sirchanligini (so'z urg'usi va mantiqiy u'rg'u, pauza va ovoz tembri, nutq sur'ati, tovush, bug'un, so'z, gaplarni ravon aytish, gap mazmuniga ko'ra darak, so'roq, buyruq, undov ohangi bilan ayta olish) ta'minlashda ko'nikma va malakalar ham ona tili mashg'ulotlarida shakllanadi.

Tilning barcha bo'limlari ham nutqiy rivojlantirishda keng imkoniyatga ega.

Masalan: "Fonetika" ni o'rganishda so'zdagi ma'lum bir tovushni uzgartirib, tovushdosh, so'zlar hosil qilish, shuningdek, o'zakdosh, qo'shimchadan qofiyadosh, ohangdosh so'zlar yasash, ularning lug'aviy ma'nolari hamda ma'no guruhlarida ustida ishlash o'quvchi so'z boyligini oshiradi, nutqiy malakalarini shakllantiradi.

2-TOM, 2-SON

REFERENCES

1. “O‘zbek tilining imlo lug‘ati”, Toshkent-1995-yil, “O‘qituvchi” nashriyoti.
2. N.Mahmudov, A.Nurmonov, A.Sobirov, V.Qodirov, Z.Jo‘raboyeva. “Ona tili”, 5-sinf darsligi. Toshkent-2012-yil, “Ma’naviyat” nashriyoti.
3. N.Mahmudov, A.Nurmonov, A.Sobirov, D.Nabiyeva. “Ona tili”, 6-sinf darsligi. Toshkent-2013-yil, “Tasvir” nashriyoti.
4. “O‘quvchi shaxsini rivojlantirishga yo‘naltirilgan ta’lim”. Umumta’lim maktablari o‘qituvchilari uchun o‘quv modullari, 1-modul, Toshkent-2013-yil.
5. Abdullayeva Q. Nutq o‘stirish. - T.:O‘qituvchi, 1980.66-bet
6. Karimova V.M., Sunnatova R.I., Tojiboyeva R.N. Mustaqil fikrlash. -T.:Sharq, 2000. 110-bet 7. Muhiddinov A.G‘. O‘quv jarayonida nutq faoliyati. - T.: O‘qituvchi, 1995. 78-bet

